

Vážení a milí spoluobčané,

dnes už se konečně podíváme na ty, již dříve slibované:

Zaniklé a pusté vsi – 1. část Pohořílky

K tomuto tématu jsem se dostala, pátrající po historii Geršova, respektive po tom, zda na místě vsi byla či nebyla nějaká ves již dávno před založením toho současného Geršova (bývá uváděn rok 1838).

V přechozích dílech jsem vám slibovala toto téma rozvést, protože patří k historii zdejšího katastru (-ů) a určitě se nás dotýká.

A hned vám povím proč.

Své vyprávění však začnu tam, kde mám relativně nejvíc dostupných informací, protože v současnosti tato ves existuje – v Pohořílkách.

Když nahlédneme do seznamu zaniklých osad na Moravě, který zpracoval Vladimír Nekuda, najdeme **mezi osadami, které pravděpodobně zanikly v 16. stol., ale byly opět obnovené**, i naše **Pohořílky**. Podle seznamu **měla ves zaniknout v období mezi lety 1522 až 1580**. Autor přitom vycházel ze dvou zápisů v zemských deskách:

1. -> Roku 1522 vložil Šimon Požar z Pohořílek Ondřejovi z Vraclavic **půl dvora v Pohořílkách**. Pro ty zvědavé přidávám i přesné znění zápisu v BZD.

34. Šimon Požár z Pohořílek i s svými erby **Ondřejovi z Vraclavic**, erbóm a budoucím potomkóm jeho své vlastní zboží a dědieství, puol dvora v Pohořílkách s tím se vším, jak sem sám držel a užíval a co od starodávna k tomu puol dvoru přísluší, tak jak sem toho sám v držení a užívání byl, s rolí oranů i neoranů, s lukami, s pastvami, s pastvišcemi, s doly, s lesy, s háji, s chrastinami, s hony, s čížbami, s mezemi, s hranicemi, s užitky, puožitky a se všemi poplatky, s řekami, s břehy, s rybníky, s rybníšcemi, s potoky tekutými i netekutými, s jezery i se vším plným právem, tak jakž toho puol dvora v svých mezích a hranicích záleží a jest vyměřeno, nic sobě tu práva, panství ani kterého vlastenství nezachovávaje, to všecko vkládám a vepisuji ve dsky zemské, svobodné a nezávadné, ku pravému dědičnému držení a užívání, a jestliže by mně kde ten svrchupsaný duvor ve deskách svědčil, toho se tímto vkladem odříkám.

(zápis v BZD XX., 34, rok 1522)

Jak vidno v tomto zápise **není žádná zmínka o pusté vsi, pustém dvoře**.

2. -> Roku 1580 však koupila paní Alena Berková Meziříčská z Lomnice a na Meziříčí **půl vsi Pohořílek s dvorem**, 5 pololánů a 1 podsedka, **vše pusté**.

Přijde tedy logické, že v době mezi tím musela část Pohořílek zpustnout. Jenže – pustá byla jen část vsi! Která to byla a jak to bylo s tou druhou částí?

Tato prodaná část Pohořílek patřila zřejmě zemřelému Janu Vidlákovi,

vladykovi z Raclavic (a prodej jménem pozůstalého sirotka učinil Zachariáš z Hradce – již dříve bylo citováno). Vidlákovi se k majetku v Pohořílkách dostali sňatkem Jana Vidláka s vdovou po Michkovi – Markétou z Pohořílek roku 1406.

Ještě téhož roku prodala pak **paní Alena Berková** uvedený majetek paní **Bošovské z Polanky a na Pivcové (= Stránecké) Zhoři**. Od té doby patřila tato část Pohořílek **Stráneckým**. Nejdříve ji spravoval Oldřich, po jeho smrti bratr Aleš.

Když jsem se snažila najít odpověď na to, o kterou polovinu vsí v těch dvou převodech vlastně šlo a zda šlo o stejné majetky, našla jsem v úvodu do vydání brněnských zemských desek 1480–1566 T. Kaliny tento odstavec:

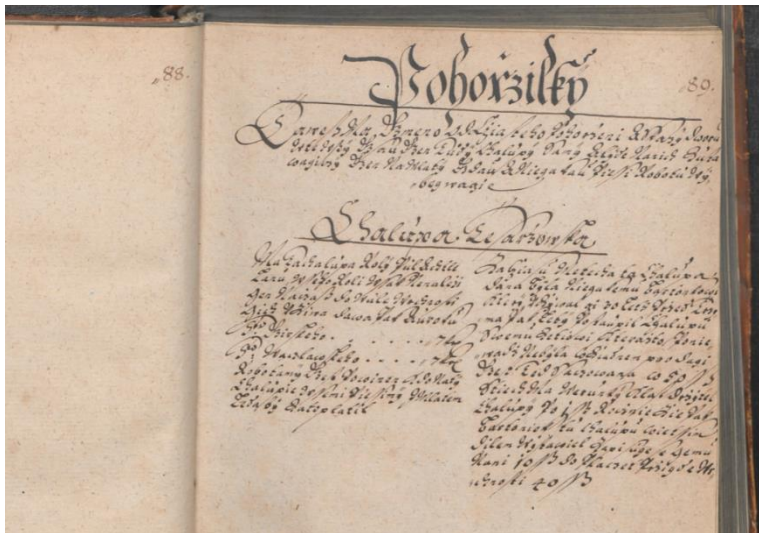
*V deskách brněnských (str.172/34, r. 1522) je vklad, jímž **Simon Požár z Pohořílek prodává Ondřejovi z Vraclavic (= Raclavice Dolní) půl dvoru v Pohořílkách**. V Selském archivu (kniha III., r. 1904, str. CLIII. č. 151, z **25. března 1545**) je list, **kterým Ondřej Beneš z Radslavic prodává pul dvoru pustého v Pohořílkách** „opatrnému muži Řehořovi Chřástkovi, rychtáři pavlínovskému" (tedy nešlechtici); proto nebyl již tento prodej vložen do desk.*

A je to! Maličkost! Chybějící zápis! A jak krásně to přitom do sebe zapadá, že?

Vydeme-li z těchto zápisů, protože tady se jedná o stejný majetek (převod od Šimona Požára na Ondřeje Benešů a poté na Řehoře Chřástka), zúží se nám období zpustnutí na léta mezi **1522–1545**. Máme tedy prozatím zodpovězenou otázku **kdy** se tak asi stalo. **Proč** dvůr zpustnul se můžeme však jen dohadovat. Přesto se o to alespoň pokusíme. Mohly být tím důvodem válečné konflikty? Je to první, co člověka napadne – ať už jde o přímé ztráty na životech či zdraví, tak o materiální ztráty – o povinnost zásobování vojska a je jedno kterého, svého nebo cizího, to vyšlo na stejno. Jaká byla situace na Moravě za válek markraběcích i náboženských jsme si už pověděli dříve. Samozřejmě, válečné útrapy mohly mít na zpustnutí svůj podíl – ale ne všechny osady vyplenil Žižka... A tady se dostáváme do období až po husitských válkách. Když Fr. Hrubý zkoumal válečné zpustošení třebíčského okolí, zejména panství Brtnického (listiny z r. 1492-1510-1545) zjistil, že v tom období sice nejsou války, ale přesto přibývá pustých osad. Tuto skutečnost dal do souvislosti s hlubokou hospodářskou a sociální krizí 2.pol.15. a zač.16.stol., kdy docházelo k vylidnění venkova – poddaní utíkali do měst nebo za lehčím živobytím, opouštěli místa s těžkými životními podmínkami. Hosák navíc upozornil i na populační poměry v českých zemích v 15. a 16. stol., protože zánik i obnova vsí jsou závislé vždy na počtu obyvatel. Zkoumání příčin vzniku poustek je tedy složité a pracné, pokud nejsou k dispozici přímé doklady.

Vraťme se však teď k našim Pohořílkám.

Zkusme třeba nahlédnout do **urbáře Panství Stránecká Zhoř**, ke kterému ves patřila. Mně dostupný urbář je sice až z roku 1662, ale i údaje v něm uvedené nám mohou mnohé napovědět.

Hned pod nadpisem
Ves Pohoržilky
se dočteme:

Ta ves má jméno od
častého pohoření, od
zkázy dvoru.
V té vsi jsou jen chudý
chalupy a lidé na nich
zůstávají jen načas...

Dále následuje popis šesti
chalup, z nichž:

Čambalovská chalupa je ...Pustá již mnoho let, jen místo jest, kde stála, protože
shořela...

Vítkovská chalupa: ...Byli mnozí na té chalupě, kteří žádnému nic neplatili, od toho
času, co dvořáci prodali dvůr, nebo byl dvořec a měl ty role, co teď jsou k jiným
chalupám puštěné. Nyní jest dána Buchtovi a šacována 40 zl, který jí musí stavět,
protože stavení věkem skorem padlo...

a co se týče **Paštilovské chalupy**, tak: ...vše jako předešlý. Kde ta chalupa
stála, jest jen místo, neb kdo ji prvotně držel, před 20 lety utek z ní, nechal ji
pustou, loučného užívá vrchnost a role jinší chalupníci, něco již březím
zarostlo...

Tak. Udělali jsme si alespoň malý obrázek o tehdejším stavu Pohoržilek i o tom,
proč tu vznikly poustky. Velkou měrou se na bídě zdejších obyvatel podílely války, ale i
neúrody a nemoci a v neposlední řadě – požáry... domy byly dřevěné, používal se
otevřený oheň... stačilo málo na chalupě se usadil červený kohout.

Tím bychom své pátrání mohli dnes ukončit, ale dovolím si přidat jednu
poznámku na závěr dnešního povídání, která se týká právě oněch požárů.
V Kratochvílově Vlastivědě moravské se v poznámkách pod čarou u vsi Pohoržilek píše:

1) Zem. reg.: Urb. fase 15, vrchnost. 76, rektif. 354.

2) Původně Pohorelice, potom Pohoreličky; na místě vsi stávalo prý
město, jež vyhořelo.

S tvrzením autora, že tu bylo město, sice nemohu, vzhledem k tomu, co již víme,
souhlasit, pouze s tím, že to místo vyhořelo (některé chalupy možná i vícekrát).
Myslím, že k této nepřesnosti ohledně města došlo úplně jednoduše – nesprávným
čtením: tedy záměnou města za místo (viz slovník staročeské češtiny: **miesto**, -
a, neutr., místo, Ort, Stelle, Platz, Raum; délkou odlišeno od město...).

A to je už pro dnešek skutečně vše. V příštích dílech se dozvíte něco málo
o dalších pustých vsích v okolí Otína
Vaše kronikářka Mirka